

Aktuelni procesi u međunarodnom okruženju i bezbednost Jugoslavije

Dr VATROSLAV VEKARIĆ

Kada se savremeni procesi u međunarodnim odnosima sagledaju u celini, kao i mogući pravci njihovog razvoja, čini se da je op-ravdan zaključak da je, s tog stanovišta, međunarodni položaj Jugoslavije, u krajnjem, stabilan, uprkos činjenici što u svetu i danas dominiraju od-nosi zasnovani na sili i moći, i što bitnih promena u tom pogledu neće biti u neposrednoj budućnosti, jer je očigledna činjenica da se u među-narodnoj zajednici sila manifestuje putem raznih oblika (terorizam, sub-verzija, »sukobi niskog intenziteta«, itd.). Opšta stabilnost međunarodnog položaja Jugoslavije više je, međutim, rezultat aktuelne konstelacije snaga u svetu i Evropi nego što je izraz unutrašnjih političkih i ekonomskih kre-tanja u zemlji. Postojeći dezintegracioni procesi i zaoštavanje krize u ju-goslovenskoj ekonomiji i društvu morali bi, stoga, biti izvor naše zabri-nutosti, jer bi njihovo dalje produbljivanje u pravcu težih previranja mog-lo da dovede u pitanje i temelje ove stabilnosti.

STANJE I PERSPEKTIVA MEĐUNARODNIH ODNOSA I BEZBEDNOSTI

Uprkos za sada neprikosnovenom statusu i nedostižnoj koncentraciji vojne i druge moći dveju supersila, jedno od bitnih obeležja savremenih međunarodnih odnosa jeste po-stepen proces izvesne dekoncentracije i preraspodele ukupne moći (shvaćene kao sposobnost uticanja na ponašanje drugih u željenom pravcu, dakle i na međunarodne odnose u celini). Svi su izgledi da će se ovakva tendencija nastaviti u doglednoj budućnosti. Javljuju se novi centri političke, ekonomske, pa i vojne moći na regionalnom ni-vou, bilo da su u pitanju pojedine zemlje čija moć i uticaj jačaju, ili grupe zemalja povezane integracionim procesi-ma. Posebno su ovakvi procesi приметni u Zapadnoj Evropi (Evropska zajednica) i na širem području Azije i Pacifika,

Članak je napisan na osnovu studije »Strategijske odrednice i perspektive me-đunarodnog položaja Jugoslavije u svetu koji se menja« (Centar za strategijske studije, Beograd, maj 1988) koja je rezultat timskog rada i napora većeg broja istaknutih naučnika i javnih radnika iz cele zemlje. Studija je u celini objav-ljena u: »Pregled«, CSS, br. II/1988, Beograd, 1989.

dok se kao zemlje čija je moć u usponu mogu navesti Kina, Japan, pa i Indija. Procesi decentralizacije savremenog sveta i stvaranja novih središta ojačale moći dovode posredno i do relativnog opadanja moći i uticaja SAD i SSSR-a, mada po ukupnim atributima moći, kao i sposobnosti njenog projektovanja u druge krajeve sveta, njihov status ostaje do daljnjeg nedostižan za potencijalne takmace. Adekvatno relativnom opadanju uticaja dveju supersila u ukupnosti procesa u savremenom svetu, postepeno slabi i njihova uloga lidera dvaju blokova, odnosno stvaraju se uslovi da se ta uloga ostvaruje na drugačiji način, s tendencijom smanjivanja uloge elemenata hijerarhije u unutarblokovskim odnosima. U slučaju NATO-a ovakva evolucija je uočljiva odranije, ali je u Varšavskom ugovoru promena u odnosu na Brežnjevljevu eru takođe primetna i, verovatno, naglija i značajnija po svojoj suštini, u odnosu na relativno ustaljene oscilacije unutarblokovskih odnosa na Zapadu. Uticaj koncepcije »novog mišljenja« i fleksibilnijeg prilaza u sovjetskoj spoljnoj politici, kao i uticaj »perestrojke« i »glasnosti« u sovjetskoj unutrašnjoj politici, vidljivi su i unutar Varšavskog ugovora, gde se mnogo otvorenije nego ranije razmatraju pitanja međusobnih odnosa saveznika, uključujući i delikatne teme iz prošlih perioda.

Blokovi, svakako, kao uostalom i bipolarizam, ostaju realnost savremenog sveta i bez sumnje će to biti i početkom 21. veka, ali shodno relativnom opadanju uticaja dveju supersila, i njihov uticaj u celini procesa u međunarodnoj zajednici slabi, dok istovremeno opada unutarblokovska kohezija. Shodno tome, zemlje – članice dobijaju širi prostor i mogućnosti za samostalnije delovanje unutar blokova, kao i van njih, jačajući i svoj uticaj na međunarodna zbivanja.

Afirmisanje tendencija ka emancipaciji zemalja – članica blokova u odnosu na preterano krute, supranacionalne i monolitne okvire unutarblokovskih odnosa ukazuje da se u ovim savremenim vojno-političkim savezima ne može govoriti u starim kategorijama i uz korištenje stare, prevaziđene terminologije iz vremena hladnog rata. Ono što, pretežno, i dalje ujedinjuje zemlje – članice blokova oko dve supersile jesu percepcija spoljne pretnje i zajednički ideološko-politički sistemi vrednosti. Međutim, i kada je reč o percepciji spoljne pretnje, odnosno izvorima ugrožavanja nacionalnih interesa, postoje promene u političkoj javnosti

zemalja – članica blokova prema kojima se kao glavni izvori pretnje bezbednosti sve više označavaju naoružanje, pre svega nuklearno, i trka u naoružavanju. I mada doktrina odvrćanja, odnosno zastrašivanja upotrebom nuklearnog naoružanja u postojećim uslovima konstelacije snaga u svetu i dalje ostaje važeća formula politike bezbednosti dveju supersila i dvaju blokova, ni same supersile nisu izuzete od efekata pomenute evolucije u sagledavanju osnova sopstvene, i bezbednosti sveta, kao ni negativnih posledica stalnog povećavanja izdvajanja sredstava za naoružanje po svoju ekonomiju i društvo u celini. Ovaj činilac može znatno doprineti suštinskim koracima u oblasti kontrole i smanjenja naoružanja. Prvi korak u tom pravcu već je postignut tokom vašingtonskog susreta na najvišem nivou dveju supersila u vidu zaključenja sporazuma o uklaňanju nuklearnog naoružanja srednjeg i kraćeg dometa. Još je prerano za davanje definitivnih ocena o tome da li je zaista reč o strateškoj orijentaciji u politici i uzajamnim odnosima dveju supersila, koja bi značila i da je došlo do bitnih promena u njihovoj koncepciji bezbednosti savremenog sveta i adekvatnog prilagođavanja sopstvene politike takvom novom viđenju. Treba sačekati dalje najavljene korake – smanjenje strategijskog nuklearnog naoružanja supersila za 50 odsto, ishod najavljenih pregovora dva bloka o smanjenju konvencionalnih snaga u Evropi i ishod pregovora o ograničavanju hemijskog naoružanja, da bi se s više osnova mogle izneti optimističke procene o razvoju savremenih međunarodnih odnosa u celini i, posebno, odnosa SAD – SSSR i odnosa Istok – Zapad, čiji je vašingtonski sporazum prvi vesnik, ali još uvek i nedovoljni garant.

S druge strane, u savremenom svetu, na globalnom nivou jača i svest o sve manjoj konstruktivnoj ulozi i doprinosu političko-bezbednosnog kompleksa, shvaćenog na tradicionalan način, za budući razvoj čovečanstva. Naprotiv, razvija se svest o sve većoj važnosti pitanja razvoja u najširem smislu – unapređenja ekonomije i primene savremene tehnologije, socijalne i zdravstvene zaštite i humanitarnih pitanja, kao i zaštite čovekove prirodne sredine, koja postaje oblast od prvorazrednog civilizacijskog i opšteljudskog značaja.

U takvim uslovima, u vreme kada jačaju tendencije ka povezivanju i zajedništvu i procesi međuzavisnosti u ekonomskoj, a posebno u ekološkoj sferi, tradicionalna politi-

ka s pozicije sile, pretnja silom i upotreba sile, postaju, čini se, sve manje korisni i efikasni instrumenti za ostvarivanje spoljopolitičkih ciljeva država, uključujući i zaštitu sopstvene bezbednosti i garantovanje opstanka, dok to sve više postaje međusobna saradnja u svim oblastima.

U još većoj meri, čini se da kraj 20. veka može biti obeležen kao era daljeg napredovanja integracionih procesa, pre svega u ekonomskoj i tehnološkoj sferi, ali s tendencijom ka daljem širenju u druge oblasti. Nije stoga neobično što zemlje – članice blokova teže da se emancipuju od nadnacionalnih oblika odnosa, definisanih na tradicionalan način, prvenstveno u vojno-političkoj sferi, ali što istovremeno postoje primeri odricanja od nacionalnih prerogativa u ime evoluiranja ka višim međudržavnim oblicima integracije, s jedinstvenim nadnacionalnim nadležnostima, koje se ne zadržavaju samo u oblasti ekonomije i ekonomskih odnosa, već se usmeravaju i na oblasti socijalno-kulturne, pravne i političke nadgradnje, i ka obrazovanju jedinstvenog spoljopolitičkog subjektiviteta. Ovde se iznosi primer Evropske zajednice, koja se u drugoj polovini 80-ih godina odlučno usmerava ka ostvarivanju dvojnog cilja izgradnje jedinstvenog unutrašnjeg tržišta, koje će omogućiti slobodno kretanje bez barijera, ljudi, roba, kapitala i usluga (do kraja 1992. godine) i ostvarivanje političke unije. Manje odmakli, ali ambiciozni programi integracije postoje, međutim, i u drugim delovima Evrope i u drugim regionima.

Zaoštavanje egzistencijalnih pitanja čovečanstva upućuje na poimanje sveta kao međuzavisne celine, uz prihvatanje pluralizma interesa, ideoloških razlika i koncepcija razvoja. Aktuelni procesi u međunarodnoj zajednici činili bi, stoga, sve nužnijim racionalno dugoročno sagledavanje i rešavanje globalnih problema, univerzalnu primenu u praksi načela Povelje Ujedinjenih nacija, bez obzira na sličnosti ili razlike društvenih sistema, zahtevajući zajedničko i ravnopravnije učešće svih u celovitom i međupovezanom rešavanju problema mira, opšte bezbednosti i razvoja, kao i univerzalni detant. Sazrevaju objektivni uslovi za orijentaciju na evolutivno izgrađivanje novog sistema političkih i ekonomskih odnosa, za jačanje elemenata solidarnosti i multilateralizaciju pomoći, olakšani transfer finansijskih sredstava i novih tehnologija, planiranje kroz regionalno i

svetsko programiranje razvoja i korišćenja energetske sirovine i bioizvora radi sprečavanja ekološke katastrofe.

Uprkos sve većem značaju procesa međuzavisnosti i saradnje u savremenom svetu opstaju i težnje država, nacija i etničkih grupa za potvrđivanjem samobitnosti i realizovanjem specifičnih, partikularnih interesa. Pokazuje se da je bilo preuranjeno shvatanje o prevaziđenosti koncepta države – nacije kao fenomena 19. veka. Težnja ka punom ostvarenju samostalnosti države i primatu njenih interesa u međunarodnim odnosima, kao i težnje ka emancipaciji i samoodređenju nacija nisu svojstvene samo područjima u razvoju i državama i nacijama koje su još uvek u procesu borbe za punu nezavisnost i formiranje nacija, već i visokorazvijenim područjima, kao što dokazuju i primeri u Zapadnoj Evropi. Tek nakon trideset godina od osnivanja i mnogih zastoja i kriza, Evropska zajednica se usmerava, odlučno i definitivno, ka proklamovanom cilju političke unije i prevazilaženju posebnih interesa država – članica u ime stvaranja političkog entiteta više kategorije. S druge strane, i u ovom regionu, gdje je proces formiranja nacija čini se odavno završen, a s njim i razdoblje nacionalizma kao relevantnog političkog činioca, javljaju se i pojave ekstremnog nacionalizma, s obeležjima terorizma (Severna Irska i Baskija), kao i insistiranja na nacionalnim ili etničkim specifičnostima pojedinih regiona i njihovom posebnom statusu i interesima s tim u vezi (Vels, Škotska, valonska i flamanska zajednica u Belgiji i dr.).

U celini uzev, fenomen nacionalizma u savremenom svetu po sadržini je višeslojne i višeznačne prirode, jer je uvek opredeljen veoma specifičnim istorijskim, političkim i ekonomsko-socijalnim uslovima u datoj sredini, sadržeći i elemenat iracionalnosti. Upravo u tom elementu nacionalizam se često prepliće s ideološkom ili religijskom militantnošću i fanatizmom, što najčešće povećava njegovu iracionalnost kao socijalnog i političkog činioca i pojačava njegov krajnji negativni i destruktivni učinak. Najrečitiji primer je građanski rat u Libanu, s mnoštvom međusobno sukobljenih frakcija koje deluju na mešovitim osnovama nacionalne i religijske pripadnosti i ideološkog fanatizma.

Kada se sve navedeno ima u vidu, očigledno je da međuzavisnost treba shvatiti kao tendenciju i kao evidentan istorijski proces, a ne kao dokraja dostignuto stanje. Međuzavisnost kao proces još uvek nije do te mere razvijen

da se može kao definitivna prihvatiti teza o nedeljivosti mira i nedeljivosti razvoja. Mada se pomenuti proces razvija u tom pravcu i, mada će javljajući se u pojedinim segmentima postojeće stvarnosti u različitom stepenu – u budućnosti verovatno biti u daljem zamahu, dostignuti stepen i sadržaj međuzavisnosti, u odsustvu adekvatnih mehanizama međunarodne saradnje i rešavanja konfliktnih interesa – nije dovoljno jamstvo da će postojeći sistem međunarodnih političkih i ekonomskih odnosa biti izmenjen u pozitivnom pravcu. U savremenim uslovima odsustvo rata za jedne nije još uvek istovremeno odsustvo rata za sve, blagostanje jednih dosta uspešno egzistira s položajem drugih na ivici biološke egzistencije, privredna kriza za jedne može da znači samo veće ili manje poremećaje privrednih tokova, dok je za druge borba za fizički opstanak.

Može se tvrditi da je jednostrana zavisnost, malih od velikih, siromašnih od bogatih, nerazvijenih od razvijenih, još uvek veća od njihove međuzavisnosti, iako je ona, kao što je konstatovano, evidentna kao proces u usponu, na ekonomskom i vojnom planu (odnosno na području naoružavanja) u većoj meri, za sada, nego na političkom ili socijalnom planu. Osim toga, potvrđuje se i teza da nesvrstane i ostale zemlje u razvoju još uvek više osećaju nepovoljne posledice međunarodnih tokova u periodima silaznog hoda u razvoju odnosa na međunarodnom planu, odnosno u razdoblju kriza, nego što osećaju blagotvorna dejstva poboljšanja međunarodne situacije, vezane za međusobne odnose razvijenog dela sveta, pa i za odnose velikih sila. Time se, između ostalog, može objasniti ograničeni domet detanta, i u vreme kada je on bio na vrhuncu sredinom 70-ih godina, i njegovo veoma skromno povoljno dejstvo na međunarodni položaj nesvrstanih i ostalih zemalja u razvoju u to vreme.

Neharmoničan odnos između međuzavisnosti, koja je, uostalom, asimetrična, jer se nejednako ispoljava u različitim oblastima društvenog života, i centrifugalnih težnji za nezavisnošću rađa tenzije i, čini se, preti da se napetosti te vrste do kraja veka pre pojačaju, no umanje. Taj nesklad između opštesvetske i sve snažnije funkcionalne međuzavisnosti i snažnih težnji za nezavisnošću otežava, osim toga, i razvoj toliko neophodne i nužne međunarodne saradnje, koja je jedini racionalan globalni odgovor na teškoće s ko-

jima je suočen savremeni svet i kojima će biti izložen na prelazu iz 20. i 21. stoleće.

Zajednička ocena o stanju u kome se danas nalazi međunarodna bezbednost bez obzira na autore i njihove političke koncepte, već godinama se ne menja: bezbednosna situacija u svetu nije zadovoljavajuća, o kolektivnoj bezbednosti svih ne može biti ni govora, a kao najugroženije javljaju se male i srednje zemlje, posebno one van blokovskih saveza. Ovaj zaključak valjan je već skoro četrdeset godina, od trenutka kada se konstatovalo da, iz poznatih razloga, sistem kolektivne bezbednosti predviđen Poveljom Ujedinjenih nacija objektivno nije primenjiv u praksi, a bio je zamišljen da vladavinu sile zameni vladavinom prava, čiju će primenu garantovati međunarodni mehanizam prinude, a čije pokretanje zavisi od jednoglasja pet stalnih članica Saveta bezbednosti. Politički sukob među njima, koji je jednoglasje učinio iluzornim, istovremeno je i kompromitovao sistem kao takav. Nikakve palijativne mere, poput rezolucije »Ujedinjeni za mir«, nisu uspele da ožive sistem i učine ga efikasnim. Sadašnje stanje pregovora koji se, u okviru raznih specijalnih tela Ujedinjenih nacija, vode preduzimanju mera za jačanje sistema bezbednosti, većoj efikasnosti glavnih organa Ujedinjenih nacija, eventualnoj reviziji Povelje, itd., nemaju, čini se bar za sada, izgleda na neke ozbiljnije uspehe na tom polju. Suočeni smo, dakle s nepostojanjem efikasnosti sistema bezbednosti u okviru svetske organizacije koji bi delovao na univerzalnom planu i svi su izgledi da će se takvo stanje nastaviti i u dogledno vreme, pa i početkom narednog veka.

Ovakav zaključak još uvek ne mogu da izmene ni pozitivni impulsi stvoreni sporazumom ŠAD – SSSR o uklanjanju nuklearnih raketa srednjeg i kraćeg dometa. Iako, nesumnjivo, imaju karakter istorijskih, jer se prvi put u posleratnom periodu »spirala« naoružavanja vraća unatrag (bez obzira što je reč o relativno neznatnom broju nuklearnih bojnih glava koje se uklanjaju iz Evrope u odnosu na sveukupan broj instaliranih i koje bitno ne smanjuju mogućnost međusobnog uništenja), iako znače vidan napredak u odnosima između supersila, posebno zbog toga jer se s terena kontrole naoružanja krenulo ka stvarnom razoružanju – postojeći procesi (u odnosima supersila) još uvek ne diraju u temelje sistema bezbednosti kakav je, uspostavljen nakon drugog svetskog rata.

U posleratnom periodu globalna bezbednost bila je uslovljena stanjem odnosa između najvećih sila i vojno-političkih grupacija sveta, a bitan element čitavog sistema bilo je međusobno odmeravanje sile, pri čemu se uvek nepouzdana ravnoteža vojne sile, odnosno ostvarenog »pariteta« pojavljuje kao garant globalnog mira. U takvoj situaciji možemo razlikovati, gledano iz ugla individualne bezbednosti, država, dve osnovne grupe zemalja: one u blokovima koje, uživajući garantije neometanog razvoja i teritorijalnog integriteta, te društveno-političkog sistema u odnosu na suprotni blok, žrtvuju određeni deo suverenosti, pa i nezavisnog položaja da bi te garantije obezbedile, podvrgavajući se »blokovskoj disciplini«, te političkom i drugom uticaju blokovskog lidera. One van blokova, dakle i nesvrstane, koje neposredno mogu računati samo na vlastite mogućnosti osiguranja bezbednosti, ali zato po definiciji zadržavaju veću, mada ne i potpunu slobodu akcije i mogućnost nezavisnijeg delovanja. Ipak, one su, potencijalno, u većoj opasnosti od blokovskih zemalja da budu žrtve direktnog (slučajevi Avganistana, Grenade, itd.) ili indirektnog (subverzija, prikrivena intervencija, itd.) ugrožavanja suvereniteta i nezavisnosti. Stoga brojne među njima, jačanjem raznih vidova ekonomskih, političkih i drugih veza s blokovima ili supersilama, traže na jednoj ili drugoj strani ipak određene garantije ili pomoć. No, isto tako, a upravo zato što moraju računati pre svega na vlastita sredstva odbrane, i one učestvuju u trci u naoružavanju.

Tokom poslednjih deset do dvadeset godina vrlo dinamično narasta jačina i uloga vojne sile u okvirima vanblokovskog sveta, koja nije uvek i isključivo odbrambenog karaktera. Iako je većim delom uslovljen prisustvom i, razume se, uticajem supersila, čitav proces ispoljava tendenciju ka osamostaljivanju, crpeći svoju snagu bilo iz unutrašnjih, bilo iz regionalnih konflikata. Rasprostranjuje se mreža regionalne trke u naoružavanju, po pravilu u zonama aktivnih i latentnih kriznih žarišta na Bliskom istoku, u Aziji, Africi i Latinskoj Americi, koja opet nisu uvek i po pravilu uzrokovana mešanjem ili uticajem blokova i supersila. Njihovi se nosioci afirmišu kao regionalne sile čiji su interesi i stratezijski ciljevi katkada, doduše, konvergentni, ali takođe i divergentni s interesima i ciljevima supersila. Budući da faktori i nosioci takvih sukoba ne podležu »blokovskoj disciplini« (rat Iran – Irak je dobar primer), oni iz-

miću kontroli, čime opšti problemi bezbednosti u svetu postaju još složeniji. Isto tako, stvaraju se i novi nivoi regionalnih centara vojne moći, što, opet, otežava kontrolisanje upotrebe sile, umanjuju se još uvek ionako slabi izgledi za ostvarenje globalnog procesa razoružavanja, pa i za uspešnost mera o zabrani ili ograničenju upotrebe pojedinih vrsta oružja, odnosno smanjenja vojnih snaga u svetu. Trka u naoružavanju, kao neodvojiva komponenta i konstanta današnjeg sistema bezbednosti, dobija nove dimenzije, te postaje sve više univerzalna.

Jačanje trke u naoružavanju u velikoj meri valja pripisati, pored ostalih činilaca, i usmeravanju dostignuća naučno-tehnološkog progresa u razvoj novih sistema oružja, nuklearnog i drugog za masovno uništavanje. Gomilanje sve razornijih sredstava, pojačavanom i sve skupljom trkom u naoružavanju, imalo je dvostrukonegativne efekte – s jedne strane, relativno dugi niz godina stalna je opasnost nuklearnog sukoba čije su posledice u stanju da unište život na zemlji, a s druge strane, ulagana su, a to se čini i dalje, ogromna sredstva u usavršavanju novih oružja, na račun ulaganja u druge, pre svega ekonomske aktivnosti, što bi, bez sumnje, doprinelo da se reše brojni gorući društveno-ekonomski problemi razvoja u svetu. Uprkos pomenutim ohrabrujućim inicijativama supersila (posebno SSSR-a) u pravcu stvarnog smanjivanja nivoa naoružanosti, još uvek su, čini se, vrlo skromni izgledi da bi se ta trka mogla racionalizovati, a pogotovu zaustaviti, niti su u izgledu, bez obzira na parcijalne sporazume između supersila, neki globalni dogovori o postepenom smanjenju naoružanja, a pogotovu o razoružanju. Pored četiri velike sile »nuklearnom klubu« se priključila i peta, Kina, a nije isključeno da i neke druge zemlje pa i nesvrstane, ovladaju nuklearnim oružjem. Indija je, na primer, izvršila nuklearnu eksploziju, mada je izjavila da neće proizvesti atomsku bombu.

Kao možda jedinu donekle utešnu činjenicu valja, na kraju, pomenuti da se u zemljama koje poseduju najrazornije oružje postepeno, ali ipak sve приметnije, probija shvaćanje o praktičnoj nemogućnosti da se ogromne zalihe naoružanja valorizuju kao instrument efikasnog političkog ili ekonomskog uticaja, te se na toj osnovi javljaju povolj-

nije – mada još vrlo nestabilne i podložne oscilacijama – perspektive da se krene dalje u pravcu konkretnijih sporazuma o smanjenju naoružanosti.

STRATEGIJSKE ODREDNICE I PERSPEKTIVE MEĐUNARODNOG POLOŽAJA JUGOSLAVIJE

Na temelju procene sveukupnog stanja u međunarodnim odnosima, promena i prestrojavanja koji se naziru, čini se da ne bi trebalo isključiti postavku da će se evolutivno menjati uloga i značaj strategijskog prostora u kome se nalazi Jugoslavija, u prvom redu onoga dela koji se uklapa u geopolitičke koordinate Balkana. I to u dvostrukom smislu: menjaće se u okviru menjanja uloge i značaja Evrope u svetu i relativno će opadati u odnosu na širi evropski prostor, ali će, s druge strane rasti u okviru snajženja geostrategijske uloge područja Mediterana i Bliskog istoka, kao potencijalnih konfliktnih područja, sve izraženijim uporedo sa smanjivanjem tenzija u Evropi.

Na političkom i vojnostrategijskom planu značaj strategijskog prostora u kome se nalazi Jugoslavija biće pod uticajem više uzajamno povezanih činilaca. U prvim posleratnim decenijama politička atraktivnost ovog područja proisticala je iz tzv. nerazgraničenih interesa velikih sila i blokovskih grupacija. Počev od tzv. jaltske formule do izdvajanja Jugoslavije i Albanije iz sovjetske sfere uticaja, velike sile su posvećivale posebnu pažnju svemu što se zbiva u ovom delu Evrope. U okviru bipolarizacije sveta i blokovske konfrontacije u Evropi menjanje odnosa snaga u balkanskom prostoru ulazilo je u koordinate suštinskih interesa, pa u određenoj meri i globalne ravnoteže snaga supersila.

Za savremeni strategijski položaj i značaj Balkana i za naredne godine bitno je da u savremenim globalnim strategijama Balkan figurira kao periferan prostor, van težišnih strategijskih ciljeva i pravaca upotrebe glavnih snaga, pa čak i van upotrebe značajnih snaga u okvirima celine evropskog ratišta. Uz ostalo, to jasno potvrđuje sadašnji (mirnodopski) raspored oružanih snaga i indicirani razvoj ratnih armija supersila i blokova.

Ako se uslovno posmatra kao izolovani geografski prostor, Balkan je minorna teritorija s aspekta impresivnih dometa mnogih savremenih sistema oružja i relativno lake pokretljivosti značajnih snaga u globalnim okvirima. Ova činjenica ne bi, međutim, smela da dovede do jednostranog zaključka da je bitno umanjen interes velikih sila za ovaj prostor. Nijedan od činilaca promena u današnjem svetu još uvek ne menja činjenicu što su savremene strategije supersila totalne i što kao takve za potrebe supstrategijskih ciljeva raspolazu sredstvima substrategijskog nivoa koji se, zavisno od potreba, mogu ispoljavati u različitim oblicima (politički i vojni pritisak, sukob tzv. niskog intenziteta, vojna intervencija, lokalni rat itd.). To znači da i sa stanovišta ciljeva i sa stanovišta uslova, Balkan i dalje, mada u manjoj meri nego ranije, sadrži rizik involviranja supersila na substrategijskom nivou.

Političko-vojni značaj Balkana u godinama koje dolaze najneposrednije je određen perspektivom političko-vojnog kretanja u širim evropskim, a pre svega u južноеvropskim okvirima.

Nema sumnje da će se eventualna stabilizacija međublokovskih odnosa, a posebno sporazumno otklanjanje rizika nuklearnog rata, pozitivno odraziti na prilike na jugu Evrope i na Balkanu. Otklanjanjem ili udaljavanjem opasnosti od opšteg rata otklanja se opasnost od mogućih posledica kataklizme koje bi jedan takav rat imao i za južноеvropske i balkanske prostore. Treba, međutim, imati u vidu da očekivane pozitivne implikacije međublokovskog i američko-sovjetskog sporazumevanja ostaju za sada ograničene na dalju stabilizaciju i eventualno vojno dezangažovanje u centralnoj Evropi, dok Južna Evropa, uključujući Balkan i Mediteran, za sada ostaju van domašaja tih napora.

U tom kontekstu, imperativ jugoslovenske bezbednosti je reafirmacija univerzalnog detanta, njegovim protezanjem na vanblokofske prostore, vojno dezangažovanje velikih sila s tih prostora, protezanje procesa razoružanja na južnu Evropu, uključujući Balkan i Mediteran i traženje bezbednosti podjednako za sve na nižem nivou naoružanosti. Pri tom, mali koraci u primeni mera za jačanje poverenja i bezbednosti, čak i manje mere uzajamnog bilateralnog vojnog dezangažovanja ili razvoj saradnje kojom bi se defavorizovao interes za blokofsko svrstavanje, i druge mere lokalnog ili balkanskog dometa mogle bi poprimiti daleko-

sežniji značaj ukoliko budu valorizovane kao faktor iniciranja šireg južnoevropskog, mediteranskog i evropskog »detanta«.

Na ekonomskom planu uočljive tendencije ukazuju na mogućnost smanjivanja značaja područja Balkana kao dela Evrope s najizraženijim ekonomskim problemima i izazovima strukturnog prilagođavanja koji će objektivno imati sve izraženije probleme u ostvarenju zahteva koje postavlja savremeni naučnotehnološki razvoj. Iako ne mora biti tačno da ekonomski interesi određuju stav i ponašanje svih aktera u međunarodnim odnosima, može se pretpostaviti da će se relativno smanjivati ekonomski interes evropskih i drugih zemalja za područje Balkana. S niskim stupnjem ekonomskog razvoja, relativno nerazvijenim privredama, nekoherentnim ekonomskim sistemima zemlje ovog geopolitičkog prostora nisu atraktivan, pa često ni poželjan partner industrijski razvijenim zemljama, čiji se interes i pažnja sve više usmeravaju ka drugim područjima. Male apsorpcione moći i nevelikih dijapazona, tržište balkanskih zemalja postaje sve više »zanemarljiva količina« u izvoznim programima razvijenih zemalja. Isto tako, umanjuje se uloga balkanskih zemalja i kao izvoznika sirovina i poljoprivrednih proizvoda. Ovo ekonomsko zaostajanje područja Balkana potencira okolnost što je ono podeljeno različitim regionalnim grupacijama.

Jugoslavija je gotovo u čitavom posleratnom periodu bila posebno atraktivna za supersile. Iako Jugoslavija zauzima središnji deo balkanskog prostora, spaja Podunavlje i Mediteran, ipak se ne bi moglo reći da je interesovanje supersila za nju prvenstveno proisticalo iz značaja njenog geostrategijskog prostora. Razume se, i taj faktor se ne može zanemariti, jer se nalazi u interakciji s ostalim faktorima. Značajnija i atraktivnija uloga Jugoslavije za supersile počela je u trenutku kada se Jugoslavija suprotstavila napadu Staljina i Kominforma. Odupiranje Jugoslavije Staljinovom pritisku, njen raskid sa SSSR-om, izlazak iz sovjetske zone uticaja imali su prvorazredan značaj za SAD i zapadni svet. Bilo je to u jeku hladnog rata, kada su supersile koristile sva moguća sredstva u svojoj konfrontaciji i nastojanju da podele svet, sem upotrebe nuklearnog oružja.

Budući da Jugoslavija nije, izlazeći iz sovjetske zone uticaja, prešla u zapadnu zonu uticaja, već da je postala je-

dan od kreatora i nosilaca politike nesvrstanosti, obe supersile su to prihvatile kao novo stanje stvari u balkanskom prostoru.

Sovjetski Savez je, uz određene oscilacije, od potpisivanja Beogradske deklaracije 1955. do danas u mnogo navrata, a poslednji put izričito i prilikom posete Gorbačova Jugoslaviji 1988. godine, izneo svoju zainteresovanost za postojanje i stabilnost upravo takve, nesvrstane Jugoslavije.

SAD su, takođe, u više navrata na najvišem nivou davale do znanja da su zainteresovane za postojanje stabilne i nezavisne Jugoslavije, nagoveštavajući time da bi narušavanje njenog nezavisnog položaja tangiralo američke interese, pa i to da bi u tom slučaju Jugoslavija mogla da računa na američku pomoć.

Gledajući na svet isključivo kroz blokovsku optiku i odričući nesvrstanosti svojstvo postojanog i dugoročnog političkog činioca, i jedna i druga supersila su pristupale Balkanu, a posebno prostoru u kome se nalazi Jugoslavija, i kao tzv. sivoj zoni, to jest zoni nerazgraničenih interesa. Samim tim, one su i jedna drugoj i obe zajedno Jugoslaviji stavljale do znanja da su voljne i spremne da se umešaju u zbivanja u kojima bi eventualno moglo doći do nove deobe interesa na tom području. Nije predmet ovog teksta da se ulazi u sve varijante koje su se u raznim periodima razrađivale u kabinetima vojno-političkih blokova, ali je uz mogućnost uključivanja Jugoslavije u celini u jednu ili drugu zonu interesa ili podele Jugoslavije, vredno istaći, kao indikativ, svojevremenu i danas verovatno napuštenu Sonnenfeldovu doktrinu prema kojoj status Jugoslavije nije sastavni deo »vitalnih američkih interesa« i zbog koje SAD, u odsudnom trenutku, ne bi ulazile u vojni konflikt sa SSSR-om.

Sve što je rečeno pokušaj je da se sažeto izlože neki bitni činioци i interesi koji su opredeljivali stav supersila prema Jugoslaviji u toku minulih decenija. Da li već sada postoje neke promene i kakve bi one mogle biti u budućnosti?

Šta se menja dolaskom Gorbačova i sprovođenjem perestrojke i »novog mišljenja«, odnosno korenitih reformskih zahteva u Sovjetskom Savezu? Ako na naznačene nove elemente u razvoju SSSR-u gledamo kao na dugoročan proces demokratizacije sovjetskog društva i suštinsko od-

bacivanje jednog autoritarnog sistema kome su bili immanentni hegemonistički ciljevi, onda bi se u tom kontekstu moglo govoriti o raskidu sa tzv. Brežnjevljevom doktrinom, pa time i o smanjivanju ili čak eliminisanju opasnosti od eventualne agresije Sovjetskog Saveza na Jugoslaviju. Ako, međutim, gledamo na sadašnje reforme u Sovjetskom Savezu kao na pokušaj da se dinamiziranjem sovjetske privrede i na druge načine sovjetsko društvo efikasnije prilagodi zahtevima savremenog razvoja sveta, odnosno osposobi za partnerske i rivalske odnose sa SAD u kosmičkoj eri, onda je u stvari, reč o tome da je krajnji cilj Gorbačova da pojača moć Sovjetskog Saveza i tzv. socijalističke zajednice. U tom slučaju se ne bi smele u potpunosti ispustiti iz analize hipotetične situacije u kojima bi Sovjetski Savez u nekoj staroj ili novoj formi mogao da obnovi svoje pretenzije na sferu uticaja na Balkanu koja bi uključila i Jugoslaviju.

Ali, u odnosu na sve te teorijski moguće i pretpostavljene scenarije čini se da zaslužuje pažnju hipoteza da se sa stanovišta kako istorijskih tako i savremenih procesa i tendencija postepeno umanjuju objektivni preduslovi za cilj ugrožavanja njene nezavisnosti. Među mnogim činionicima, određenu ulogu imaju i sledeći: neprijatno iskustvo i političke i druge štete koje je Sovjetski Savez imao prilikom intervencija u zemljama istočne Evrope i, posebno, ulaskom u Avganistan; sve veći problemi u održavanju dominacije u zemljama istočne Evrope, što je posebno posvedočio slučaj Poljske i što se, na svoj način, izražava u postepenom procesu pluralizacije interesa u tzv. socijalističkoj zajednici; menjanje nekadašnjeg značaja Balkana u evropskim odnosima, pa time i u kontekstu interesa Sovjetskog Saveza; uspostavljanje jednog evropskog političkog i teritorijalnog statusa kvo u kome se objektivno smanjuju mogućnosti za agresiju i povećavaju nepovoljne posledice za nosioce agresije; činjenica što je Sovjetski Savez izašao na sva svetska mora i što eventualni izlaz, preko Jugoslavije, na Mediteran ne bi imao onakav značaj kakav je mogao imati u prošlim vremenima; okolnost što će se presudne bitke za moć, ravnotežu snaga, suprematiju voditi u drugim geografskim prostorima i, u krajnjoj liniji, u kosmičkim prostranstvima. Konačno, činjenica koja u ovom kontekstu mora naći svoje mesto jeste visoka verodostojnost nove sovjetske spoljne politike, budući da konkretnim inicijativama u različitim sferama međunarodnih od-

nosa (razoružanje, Evropa, Bliski istok, Kina i dr.) pruža dokaze o rešenosti da odustane od prevaziđenih hegemonističkih koncepcija.

U toku posleratnih decenija SAD su imale važnu ulogu u stvaranju ravnoteže koja je bila neophodna za jačanje bezbednosti i stabilnosti Jugoslavije. U isto vreme, SAD su bile zainteresovane da Jugoslaviju, kao zemlju i društvo, u što većoj meri uvedu u orbitu zapadnih interesa. Može se pretpostaviti da će ove dve komponente biti podjednako prisutne i u budućnosti. Međutim, u sklopu okolnosti koje su već naznačene, ne bi trebalo isključiti određeno smanjivanje interesa SAD za Jugoslaviju. Ukoliko bi do postepenog opadanja interesa SAD za Jugoslaviju dolazilo zbog toga što se smanjuje i interes SSSR-a za Jugoslaviju, to, samo po sebi, ne bi moralo da bude nepovoljno, jer bi to značilo da Jugoslavija prestaje da bude posebno atraktivna u konfrontaciji supersila. Isto tako, ukoliko bi se interes SAD za Jugoslaviju smanjivao usled evolucije njihovog odnosa prema Evropi, odnosno u kontekstu jačanja uloge Evrope kao samosvojnog političkog i ekonomskog činioca u međunarodnim odnosima, to bi, takođe, samo po sebi moglo da bude znak pozitivne evolucije. Time se ne želi reći da Jugoslavija treba da se zadovolji time što će biti objekt »podjednakog« interesa supersila, već se naglašava da je održavanje i jačanje aktivne, nezavisne i nesvrstane pozicije zemlje u funkcionalnoj vezi s međublokovskom ravnotežom, bez čijeg razumevanja se ne može definisati ni mediteranska, južnoevropska i globalna dimenzija jugoslovenske bezbednosti.

Prilikom razmatranja mogućih stavova i ponašanja supersila na dugoročnoj osnovi prema Jugoslaviji, kao jedan od značajnih, a u isto vreme i najmanje osetljivih aspekata javlja se poznavanje i procenjivanje sadržaja njihovih dugoročnih strategija u odnosu na egzistenciju Jugoslavije kao jedinstvene i teritorijalno celovite države. Postoje argumenti za pretpostavku da u različitim krugovima vojno-političkih blokova nisu potpuno ostavljene po strani varijante koje, zavisno od unutrašnjih procesa u našoj zemlji, računaju s alternativama Jugoslaviji kakva je danas, s njenom političkom i teritorijalnom dezintegracijom i mogućnošću obnavljanja interesnih sfera. Time se ne želi reći da aktiviranje ovakvih strategija danas znači realnu pretnju integritetu i bezbednosti SFRJ, već se želi ukazati da pri analizi

strategijskih aspekata odnosa Jugoslavije sa supersilama ove elemente ne treba sasvim isključiti.

Što se tiče odnosa sa susednim zemljama treba reći da je većina od njih u različitim istorijskim razdobljima iskazivala ili ostvarivala teritorijalne pretenzije prema Jugoslaviji. Pri tome su koristile njenu slabost i udruživale se s velikim silama koje su bile protiv teritorijalnog integriteta Jugoslavije. Iz toga bi mogla da sledi konstatacija da teritorijalni integritet Jugoslavije ne može da ugrozi nijedna susedna zemlja, ukoliko je Jugoslavija jaka i stabilna i ukoliko nije u konfliktnim odnosima s nekom velikom silom koja bi imala aspiracija da pomogne nekom od njenih suseda ili da sama dođe na Balkan. To upućuje na još jedan zaključak: da jugoslovenska politika prema susedima mora obavezno da uključuje i politiku kako prema velikim silama, tako i prema širem evropskom regionu.

U razdoblju kada je bila jedinstvena i jaka, u vreme napada Kominforma, Jugoslaviju nije mogao bitnije da ugrozi ni pritisak jedne supersile, ni učešće četiri susedne zemlje u kampanji protiv nje. To, svakako, potvrđuje da ono što je rečeno i ostaje formula kojoj bi trebalo težiti i u budućnosti. Međutim, Jugoslavija, koja je do nedavno bila faktor stabilnosti na Balkanu, sada se sve više pominje kao činilac nestabilnosti u ovom prostoru. Osnovni razlog za to je njena unutrašnja situacija.

Kada je reč o izgledima za budućnost čini se da bi se osnovano moglo reći da bi perspektive za mir na njenim granicama mogle biti veće nego u prošlosti, osobito kada se imaju u vidu svetski i evropski procesi, ukoliko bi Jugoslavija prevazišla društveno-ekonomsku krizu i suprotnosti koje iz nje proističu i povećala svoju unutrašnju koheziju na utvrđenim avnojevskim temeljima.

Ukoliko bi se nastavio i produžio proces dezintegracije Jugoslavije, u tom smislu što bi je doveo na rub rascepa, tada bi se i velike sile i susedne zemlje mogle pojaviti sa svojim aspiracijama, a to znači ili da ostvare pretenzije na određene delove jugoslovenske teritorije ili da neke delove Jugoslavije uključe u svoju sferu interesa.

Za međunarodni položaj i bezbednost Jugoslavije kao evropske i nesvrstane zemlje od bitnog su značaja dalji razvoj situacije u Evropi i karakter političkih procesa koji će se u njoj odvijati i, eventualno, preovladati. Kao što je rečeno, s jedne strane još uvek deluju procesi koji se zasn-

vaju na održavanju postojećih podela i blokovskih barijera, očuvanjem ili čak jačanjem unutarblokove kohezije i povezanosti, ali se, s druge, sve intenzivnije razvijaju i procesi koji vode promošćavanju ovih barijera i unapređenju saradnje sveevropskog karaktera. Ovi procesi su se razvijali i kroz KEBS, u kome su i evropske neutralne i nesvrstane zemlje reafirmisale svoju ulogu i doprinele unapređenju odnosa i saradnje Istok – Zapad u Evropi. Jugoslavija je s obzirom na svoj vanblokovski položaj i nesvrstanu politiku svakako zainteresovana za dalje podsticanje i razvoj procesa sveevropske saradnje, za prevladavanje konfrontacije u odnosima Istok – Zapad u Evropi i, samim tim, reduciranje političkog značaja i uticaja postojećih blokovskih barijera. Iz tih razloga Jugoslavija je zainteresovana za razvoj u Evropi i, posebno, za takvu politiku Zapadne Evrope koja bi vodila unapređenju opšteevropskih procesa i saradnje, te bi u tom smeru trebalo da deluje kroz pokret nesvrstanošti, saradnjom evropskih neutralnih i nesvrstanih zemalja i u procesima evropskih pregovaranja.

Jugoslaviji je potrebna istovremeno aktivnija i inicijativnija politika prema Evropi i objektivna i realistična analiza svih, posebno ekonomskih implikacija takve politike. Pri tome se ne radi o preispitivanju međunarodnog položaja i orijentacije Jugoslavije čije okvirno i prioritarno opredeljenje za nesvrstanost, najadekvatnije odgovara njenim nacionalnim interesima, već o tome da je za uspešnu realizaciju jugoslovenske globalne spoljne politike, kao jedan od njenih nužnih elemenata i činilaca neophodna afirmacija evropskog položaja i evropske politike Jugoslavije, a u tom kontekstu i njene politike prema Evropi.

Sadašnji procesi u Evropi, gledano u njihovoj ukupnosti, idu na ruku vitalnim interesima Jugoslavije. Smanjivanje blokovskih barijera, proces osamostaljivanja evropskih zemalja i jačanje evropskog identiteta i interesa u međunarodnim odnosima odgovara ne samo preovlađujućim doktrinarnim nazorima u Jugoslaviji već i njenim neposrednim i dugoročnim spoljnopoličkim orijentacijama.

U tom okviru Jugoslavija mora sve više da traži puteve daljeg i razvijenijeg povezivanja s evropskim prostorom. Iako joj njene sadašnje ekonomske i druge teškoće vezuju ruke, prostori za njeno uključivanje u Evropu objektivno se postepeno šire.

Konačno, u globalnoj oceni međunarodnog položaja Jugoslavije postavlja se pitanje: kakav je taj položaj danas i kakav će biti sutra, na prelazu u sledeći vek, s opštepoličkog i strategijskog stanovišta. Drugim rečima, da li je Jugoslavija – kao što je to bivalo u više navrata od rata navamo, u prvim posleratnim godinama sa Zapada, 1948. ili 1968. s Istoka – ugrožena spolja i da li bi ta ugroženost mogla biti povećana u budućnosti? Uprkos činjenici što u svetu, na žalost, i danas dominiraju odnosi zasnovani na sili i moći, i što bitnih promena u tom pogledu neće biti u neposrednoj budućnosti, bez potcenjivanja očigledne činjenice da se u međunarodnoj zajednici neprestano sila manifestuje kroz razne stare i nove oblike (terorizam, subverzija, »sukobi niskog intenziteta«, itd.), čini se, ipak – kada se savremeni procesi sagledaju u celini – da je najbliže istini zaključak da je, s tog stanovišta, međunarodni položaj Jugoslavije, u krajnjoj liniji, stabilan. Ovo što je rečeno zasniva se na proceni da nijedan od međunarodnih aktera čija bi aktivnost mogla da potencijalno ugrozi bezbednost SFRJ nije danas motivisan da se upušta u širu akciju destabilizacije usmerenu protiv nezavisnosti i integriteta naše zemlje. Opšta stabilnost međunarodnog položaja SFRJ više je, međutim, rezultat aktuelne konstelacije snaga u svetu i Evropi nego što je izraz naših unutrašnjih političkih i ekonomskih stanja i kretanja. Postojeći dezintegracioni procesi i produbljivanje kriznih kretanja u jugoslovenskoj ekonomiji i društvu morali bi, stoga, biti izvor naše zabrinutosti, jer bi njihovo dalje produbljivanje u pravcu težih previranja moglo da dovede u pitanje temelje ove stabilnosti.

Karakteristike savremenih međunarodnih odnosa i dominantni procesi u međunarodnoj zajednici gledani u svojoj ukupnosti evoluiraju u pravcima koji bi mogli biti povoljni za unutrašnju konsolidaciju jugoslovenskog društva i za uobličavanje realne osnove bržeg izlaska iz društveno-ekonomske krize u kojoj se ono nalazi. Međunarodno okruženje današnje Jugoslavije nije, kao što je to mogao biti slučaj u ranijim periodima njene posleratne istorije, ograničavajući činilac efikasnijem traženju novih fleksibilnijih, bržih i smelijih puteva izlaska iz krize, na temeljima jedinstvenog pristupa izgrađenog na uvažavanju realnih interesa svih naših naroda i narodnosti, a u interesu Jugoslavije kao celine i jedinstvenog subjekta međunarodnih odnosa.

Procesi u savremenom svetu danas i u razdoblju koje neposredno predstoji, posmatrani u svom sintetskom izrazu, pokazuju da se uobličava takav raspored snaga i takva slika sveta koji nisu nespojivi s još punijom valorizacijom autentičnih vrednosti naše nezavisne, nesvrstane politike i samoupravne demokratije. Čini se, naprotiv, da se objektivno sve šire otvaraju vrata mogućnostima da se ove vrednosti u sagledivoj budućnosti, još aktivnije afirmišu u interesu kako našeg neophodnog unutrašnjeg prestrojavanja tako i u interesu jačanja međunarodnog položaja zemlje.

S U M M A R Y

CURRENT PROCESSES IN THE INTERNATIONAL ENCIRCLEMENT OF YUGOSLAVIA AND HER SECURITY

When the current processes and developments in international relations as well as their possible directions of development are seen as a whole, the conclusion seems justified that, from this standpoint, the international position of Yugoslavia is, in final analysis, stable, in spite of the fact that the world is still dominated by relationships based on force and power, and that basic changes in that respect will not appear in immediate future, because the fact is evident that in the international community the force is being manifested in different forms (terrorisam, subversions, »low intensity conflict«, etc.) The stability of international position of Yugoslavia results, however, more from the current constellation of forces in the world and in Europe than it is an expression of political and economic developments in the country. The existing processes of disintegration and the exacerbation of crisis in the Yugoslav economy and society in general should, therefore, be the source of our concern, because their further deepening in the direction of further more serious developments could bring the foundations of this stability under the question mark.

R É S U M É

PROCESSUS ACTUELS DANS LES RELATIONS INTERNATIONALES ET LA SECURITE DE LA YUGOSLAVIE

A considérer les processus actuels dans les relations internationales dans leur ensemble ainsi que les courants possibles de leur évolution, il semble justifié de conclure que, de ce point de vue là, la situation internationale de Yougoslavie est, en général, stable, malgré le fait que le monde d'aujourd'hui est dominé par les rapports fondés sur la force et le pouvoir et que, dans un proche avenir, il ne peut y avoir de changements sensibles, car il est plus qu'évident que dans la communauté internationale la force est manifestée sous diverses

formes (terrorisme, subversion, »conflits de petite intensité«, etc). Pourtant, la stabilité générale de la situation internationale de Yougoslavie résulte plutôt de la constellation actuelle des forces dans le monde et en Europe que des événements politiques et économiques dans le pays. Les processus de désintégration actuels et l'aggravation de la crise dans l'économie et la société yougoslaves devraient, par conséquent, être la source de nos préoccupations, car leur détérioration, dans le sens des fermentations plus profondes, pourrait mettre en cause les bases mêmes de cette stabilité.

Р Е З Ю М Е

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОЦЕССЫ В МЕЖДУНАРОДНОМ ОКРУЖЕНИИ И БЕЗОПАСНОСТЬ ЮГОСЛАВИИ

Если современные процессы в международных отношениях рассматриваются в целом, а также и возможные направления их развития, кажется, что можно сделать вывод о том, что с такой точки зрения международная позиция Югославии по крайней мере является стабильной вопреки факту, свидетельствующему о том, что в настоящее время в мире доминируют отношения, основанные на силе и мощи, и что существенных изменений в этом отношении не будет в ближайшем будущем, ибо очевиден факт, что в международном содружестве сила проявляется в различных формах (терроризм, подрывная деятельность, »столкновения низкой интенсивности« и др.). Однако, общая устойчивость международного положения Югославии больше является результатом актуального соотношения сил в мире и Европе, чем выражением внутренних политических и экономических движений в стране. Поэтому, существующие разъединяющие процессы и обострение кризиса в югославской экономике и обществе должны стать источниками нашей озабоченности, ибо их дальнейшее углубление в направлении более сложных брожений могло бы поставить под вопрос и основы этой устойчивости.